

การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียน
วัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

A STUDY OF THE MANAGEMENT OF BUDDHIST STUDIES FOR BUDDHIST
LAY PERSONS BY WAT BUNG PHRALANCHAI MONASTIC SCHOOL,
ROI-ET PROVINCE

พระมหาบันลือ จนทโสภณ/วະลัຍใจ¹
PHRAMAHA BANLUE CHANTHASOPHANO
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนธรรมศึกษาต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มี เพศ อายุ และระดับชั้นธรรมศึกษา ต่างกัน และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนที่กำลังเรียนธรรมศึกษาของสำนักเรียน วัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งสิ้นจำนวน 463 คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบมาตราส่วนประมาณค่าห้าระดับ จำนวน 28 ข้อ และมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.93 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ( ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test และการวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว F- test (One-way ANOVA) และเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffe

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยคือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรม การเรียนการสอน

ผลเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนธรรมศึกษาที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม เพศ อายุ และระดับชั้นธรรมศึกษา พบว่า นักเรียนธรรมศึกษา ที่มีเพศ อายุ และระดับชั้นธรรมศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียน วัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ควรปรับวิธีการเรียนการสอนให้ ผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์แล้วนำสิ่งที่ได้จากประสบการณ์ นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ดังนั้นสำนักเรียนธรรม

---

¹ นักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ศึกษา วัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จึงจำเป็นต้องรีบดำเนินการพัฒนา จัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : 1. การจัดการเรียนการสอน 2. ธรรมศึกษา 3. สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ABSTRACT

This thesis served the purposes: 1) to study states of instructional managements of Buddhist studies for lay Buddhist students run by Wat Bueng Phralanchai Monastic School located in the town of Roi Et province, 2) to compare lay Buddhist students' opinions on its instructional managements of with variables of their genders, ages and different course levels, and 3) to examine suggestions for states of its instructional management. The sampling groups included 463 lay Buddhist students studying at different course levels in the above monastic school. The research instrument was five-rating scale questionnaires with twenty-eight questions, each of which possess the reliability at 0.93 Statistics used for processing data incorporate frequency, percentage, mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.), t-test and F-test (One-way ANOVA), comparing pair differences by means of Scheffe's method.

Outcomes of research findings: States of its instructional management of Buddhist studies for lay Buddhist students have been found 'high' in four aspects of both the overall domain and a single one. All aspects ranked in the descending order of means are: i) implementation of instructional media, ii) achievement measurement and evaluation, iii) curricula, and iv) instructional activities. 2) The comparative results of their genders, ages and different course levels-based opinions on its instructional management have shown no significant differences in the overall domain. 3) Their suggestions for enhancing states of its instructional management have been recommended as follows: Instructional methods should be adjusted to let learners have opportunities to gain experiences. Their cognitive functions, then, should be motivated to reflect various things they have had experiences. Accordingly, it is imperative to carry out urgent developments to implant new skills, fresh attitudes or innovative methods for connecting previous knowledge, and existing experience to combine with new knowledge so that they are creatively built to form a new body of knowledge.

Keywords : 1. Management 2. Buddhist Studies 3. Buddhist Lay Person by Wat Bung Phalanchai Monastic School

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตมา สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราวปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร ปี พ.ศ. 2456 ได้ทรงปรับปรุงหลัก สูตรใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยการเพิ่ม คิหิปฏิบัติเข้าในธรรมวิภาค และได้ขยายหลักสูตรขึ้นอีกเป็นระดับชั้นโทและชั้นเอกดังมีหลักสูตรปรากฏในปัจจุบัน

รัฐนั้นให้ความสำคัญในการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยมุ่งประเด็นไปที่การพัฒนาบุคลากรทางศาสนา เป็นหัวใจหลัก ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ให้นำหลักคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปสู่จิตใจของบุคคลซึ่งจะเป็นผู้พัฒนาชาติไปสู่ความเจริญในอนาคต

สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้เปิดทำการเรียนการสอน แผนกบาลี และแผนกธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณร ส่วนธรรมศึกษาสำหรับนักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไป เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไป ได้มีสิทธิ์ในการสมัครเข้าเรียนหลักสูตรธรรมศึกษาตรี โท และเอก ในวิชาธรรมศึกษา การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีประเด็นที่น่าสนใจศึกษา คือ เพื่อต้องการจะทราบความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนในแต่ละโรงเรียนนั้น มีความคิดเห็นอย่างไร ต่อพฤติกรรมของนักเรียนเวลาเรียนธรรมศึกษา และเพื่อต้องการทราบวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ของพระภิกษุ และในการจัดกิจกรรมว่า มีความเหมาะสมเพียงไร และต้องการศึกษาถึงความเหมาะสมของหลักสูตรตามความคิดเห็นของพระภิกษุที่ทำการสอน ว่ามีความเหมาะสมเพียงไรกับบุคลิกภาพของนักเรียน

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำผลจากการศึกษาไปปรับปรุง การจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

2.2 เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนธรรมศึกษาที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม เพศ อายุ และระดับชั้นธรรมศึกษา

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 นักเรียนธรรมศึกษา ที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

3.2 นักเรียนธรรมศึกษา ที่มีอายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

3.3 นักเรียนธรรมศึกษา ที่มีระดับชั้นธรรมศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

4.1 ทำให้ทราบสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

4.2 ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนธรรมศึกษาที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม เพศ อายุ และระดับชั้นธรรมศึกษา

4.3 ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

5. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด” สรุปได้ดังนี้

5.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ดส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 276 คน คิดเป็นร้อยละ 59.61 ส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 11 - 12 ปี จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 47.30 และ ส่วนใหญ่มีธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน 267 คน คิดเป็นร้อยละ 57.67

5.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่กำลังเรียนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ข้อและอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านหลักสูตรและด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีผลการวิจัยปรากฏดังต่อไปนี้

1) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทั้งหมด และข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 6 ที่ว่า การใช้สื่อช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้นรองลงมาคือ ข้อที่ 1 ที่ว่า การใช้สื่อมีความเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 7 ที่ว่า สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องเสียง เครื่องฉาย เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน

2) ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากมี 6 ข้ออยู่ในระดับปานกลาง มี 1 ข้อ และข้อค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 6 ที่ว่า วิธีการวัดและประเมินผลที่ใช้มีความหลากหลาย รองลงมาคือ ข้อที่ 7 ที่ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลมีความเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอนและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 3 ที่ว่า การวัดและประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่เรียน

3) ด้านหลักสูตร โดยรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก มี 3 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลางมี 4 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือข้อที่ 4 ที่ว่า เนื้อหาของหลักสูตรธรรมศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน รองลงมาคือ ข้อที่ 7 ที่ว่า เนื้อหาที่เรียนง่ายต่อการทำความเข้าใจและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 2 ที่ว่านักเรียนเข้าใจในจุดประสงค์ของหลักสูตรธรรมศึกษาตามลำดับ

4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมและรายข้อ อยู่ในระดับปาน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากมี 2 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลางมี 5 ข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่ 3 ที่ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามปัญหา รองลงมาคือ ข้อที่ 2 ที่ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนเน้นนักเรียนเป็นสำคัญและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อที่ 1 ที่ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา

5.3 ผลการเปรียบเทียบผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ (Null Hypothesis)

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีอายุที่มีอายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ (Null Hypothesis)

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนธรรมศึกษา สำเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม จำแนกตามระดับชั้นธรรมศึกษา มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ (Null Hypothesis)

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านหลักสูตร และ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน อภิปรายได้ว่า พระภิกษุที่เป็นครูสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพระภิกษุมัธยมศึกษาในระดับที่สูง คือระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี อยู่หลายรูป ได้ทุ่มเทการสอนธรรมศึกษา มีความสามารถพิเศษใช้คอมพิวเตอร์ได้ และผ่านการอบรมการใช้สื่อการเรียนการสอนทำให้เกิดผลประสิทธิภาพเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสถิต มหาลาโภ การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถียุทธ : กรณี ศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า ผลการสอนวิชา พระพุทธศาสนา ผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติและผลของกิจกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีการพัฒนาทักษะการใช้สื่อการเรียนการสอน เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนต่างๆ มาส่งเสริม ในด้านเนื้อหาวิชา ในการใช้อุปกรณ์การสอน เช่น คอมพิวเตอร์ หนังสือ แผนภูมิ เอกสาร เป็นต้น กับครูสอนธรรมศึกษาทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระบัญชา ฤทธิงาม ได้ศึกษาวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสอนของครูกับประสิทธิผลของการจัดการศึกษา ธรรมศึกษา สำนักเรียนในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการสอนของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงระดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการเตรียมการเรียนการสอน ด้านการสอนและการวัดและประเมินผล ตามลำดับ ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาธรรมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งนี้นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการเรียน ธรรมศึกษา เพราะครูผู้สอนธรรมศึกษาเป็นพระภิกษุ กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เป็นแบบเรียบง่าย ชอบให้ทำกิจกรรมแบบเดิมๆ ซ้ำแล้วซ้ำอีก สอนแต่ในหนังสือเน้นบรรยายมากเกินไปทำให้นักเรียนเกิดความน่าเบื่อในการเรียนวิชาธรรมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระนิพนธ์ เทวธมโม ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน ชอบทำกิจกรรมมากกว่าฟังบรรยาย ครูผู้สอนมีความสนใจและมีเจตคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งครูแนะนำให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม สำหรับการประเมินผลด้านกระบวนการสอน

เมื่อแยกออกเป็นรายด้านเกี่ยวกับการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ด้านหลักสูตร พบว่า นักเรียนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีเพศ อายุ และระดับชั้นธรรมศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เนื้อหาของหลักสูตรธรรมศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสถิต มหาลาภ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวิถิพุทธของโรงเรียนบ้านโนนม่วง พบว่า ผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ และผลของกิจกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ กล่าวคือ มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดี ยิ่งขึ้น รู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคมและกลุ่มเพื่อนได้ดี รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายอกุศลที่แสดงออกทางกาย วาจา เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทะเลาะกับเพื่อนๆ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครองและชุมชน รู้จักกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้ปกครองและสถานศึกษา ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจ ร่าเริงแจ่มใสไม่หดหู่ มีความเมตตาต่อเพื่อนๆ และคนอื่น รู้จักมารยาทเรียบร้อยดีงามทางสังคมไทย แต่งกายเรียบร้อย มีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มีพระคุณ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา ลดเลิกสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งเป็นเหตุให้เสียทรัพย์ เสียสุขภาพ

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านหลักสูตร พบว่า นักเรียนเข้าใจในจุดประสงค์ของหลักสูตรธรรมศึกษา อภิปรายได้ว่า เกิดจากนักเรียนไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาธรรมศึกษา อีกทั้งเนื้อหาสาระของหลักสูตรมากเกินไปและยากต่อการทำความเข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระจรัสศักดิ์ แสงประโคน ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาบุคคลกรด้านการสอนธรรมศึกษาแบบบูรณาการของสำนักศาสนศึกษาวัดหลักร้อย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ นับว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญวิธีหนึ่งที่ยึดหลักการว่า ในการจัดการเรียนการสอนต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื้อหาวิชาการทางพระพุทธศาสนานับว่าเป็นเนื้อหาที่ยากต่อการเรียน และเข้าใจ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับชีวิตประจำวันจึงต้องอาศัยหลักการบูรณาการ ซึ่งนับว่ามีความเหมาะสมมาก

2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีเพศ อายุ และระดับชั้นธรรมศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ บรรยากาศภายในห้องเรียนเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนิพนธ์ เทวธมโม ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการประเมินผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ชอบทำกิจกรรมมากกว่าฟังบรรยาย มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งก่อนการสอนมีการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียนทุกครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สีน งามประโคนและคณะ ได้ทำวิจัย เรื่องประสิทธิภาพการสอนของครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูใช้กิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าร้อยละ 90 ขึ้นไป ด้วยการสนทนาและการซักถามนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนและเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียน แต่ยังมีกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา น้อยกว่าร้อยละ 80 คือ นักเรียนไปค้นคว้าในทางอินเทอร์เน็ต

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนมีการสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง อภิปรายได้ว่า ครูสอนของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพระภิกษุและบางรูปจะไม่ได้เรียนทางด้านการศึกษาโดยตรง ดังนั้นกระบวนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนการสอน ก็จะเน้นการท่องจำมากเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ แสงจันทร์ โมโนสร้อย ได้ศึกษาวิจัย เรื่องสภาพการเรียนการสอนจริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในอำเภอเวียงหนองล่อง ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับการสอนจริยธรรม ดังนั้นในการพัฒนาการเรียนการสอน จึงต้องการครูผู้สอนที่มีประสบการณ์มีความรู้ ความสามารถทางจริยธรรมโดยเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไพโรจน์ กนโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา

3) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การใช้สื่อมีความเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สีน งามประโคนและคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการสอนของครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

7.1.1 ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ผลการวิจัย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก จึงควรรักษาการใช้สื่อที่สัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนสัมพันธ์จุดมุ่งหมายที่จะสอน และเป็นสื่อที่จะให้ผลต่อการเรียนการสอนมากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชานั้นได้ดี

7.1.2 ด้านการวัดและประเมินผล ผลการวิจัย พบว่าข้อที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การวัดและประเมิน ผลครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่เรียน ดังนั้น สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ดไปพัฒนาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ต้องสอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตร จัดให้มีการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จึงจำเป็นต้องรีบดำเนินการพัฒนาโดยเร่งด่วนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจของสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ดในระดับมากที่สุดต่อไป

7.1.3 ด้านหลักสูตร ผลการวิจัย พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนเข้าใจในจุดประสงค์ของหลักสูตรธรรมศึกษา ดังนั้น สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ไปพัฒนาเนื้อหาสาระปรับปรุงภาษาที่ใช้ให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย จัดระบบเนื้อหาให้ง่ายต่อการเข้าใจ มีคำอธิบายให้ชัดเจน ควรขีดเคลาสำนวนต่างๆ ให้ทันสมัย และควรเพิ่มวิชาการทางโลก จึงจำเป็นต้องรีบดำเนินการพัฒนาโดยเร่งด่วน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้หลากหลาย มีความแตกฉาน สามารถเชื่อมโยงประยุกต์ใช้ และมีความสนใจอยากเรียนมากยิ่งขึ้น เวลาเรียน วิธีการเรียนการสอน

7.1.4 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ผลการวิจัย พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ กิจกรรมการเรียนการสอนมีการสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ดังนั้น สำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ไปพัฒนาโดยปรับวิธีการเรียนการสอนให้ ผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์ แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนสิ่งต่างๆ ที่ได้จากประสบการณ์ออกมา จึงจำเป็นต้องรีบดำเนินการพัฒนาโดยเร่งด่วนเพื่อพัฒนาทักษะใหม่ๆ เจตคติใหม่ๆ หรือวิธีการใหม่ๆ เชื่อมโยงกับความรู้เดิม ประสบการณ์เดิม ผนวกกับความรู้ใหม่ จนสร้างสรรค์เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

7.2.1 ควรมีการวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนวัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ทราบสภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนมากยิ่งขึ้น

7.2.2 ควรมีการวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของสำนักเรียนในพื้นที่อื่นซึ่งอาจเป็นระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ซ้ำกับการวิจัยครั้งนี้ เพื่อเปรียบเทียบผล

7.2.3 ควรมีการวิจัยเรื่องปัญหาของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาทุกระดับชั้น ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับชาติด้วย

7.2.4 ควรศึกษาประเด็นการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาของครูผู้สอนวิชาธรรมศึกษา โดยการสอบถามจากกลุ่มของครูผู้สอนเอง และผู้บริหารสถานศึกษา

8. บรรณานุกรม

- กิติมา ปรีดีดีลก. (2532). **การบริหารและการนิเทศเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒนา
 กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร :
 กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2549) . **การศึกษาวิจััยรูปแบบและแนวทางการพัฒนาการเรียน
 การสอน ธรรมศึกษาในสังคมไทย : สภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของผู้เรียนธรรม
 ศึกษา ทุกระดับชั้น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
 _____ (2550). **ธรรมศึกษาชั้นตรี ฉบับปรับปรุงใหม่ที่ประกาศใช้ปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
 _____ (2550). **ธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุงใหม่ที่ประกาศใช้ปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
 _____ (2550). **ธรรมศึกษาชั้นเอก ฉบับปรับปรุงใหม่ที่ประกาศใช้ปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมวิชาการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545**. กรุงเทพมหานคร :กระทรวง
 ศึกษาธิการ.
- กาญจนา เกียรติประวัติ. (2545). **วิธีสอนทั่วไปและทักษะการสอน**. ม.ป.ท.
- กิ่งแก้ว อารีรักษ์. (2546). **การวัดและประเมินผลทางภาษา**. กรุงเทพมหานคร : พัฒนาคุณภาพวิชาการ
 (พว.)
- จิรกรรม ศิริประเสริฐ. (2543). **ทักษะแลเทคนิคการสอนพลศึกษาในระดับประถมศึกษา**.กรุงเทพมหานคร
 : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาไชยา ชยสิทธิ. (2546). **ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุ
 ผู้สอนธรรมศึกษา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาภักดี เกตุเรน. (2547). **ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของ
 นักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. คณะศึกษาศาสตร์ :
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับครบรอบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี**.
 มาณพ พลไพรินทร์. (2531). **การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จงเจริญการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมี
 บุ๊คส์ จำกัด.
- ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา. (2552). **กระบวนการพัฒนาและผลิตเทคโนโลยีการเรียนการสอน**.
 มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

9. คำขอบคุณ

ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมฐิติญาณ เจ้าคณะภาค 10 เจ้าอาวาสวัดบึงพระลานชัยและเจ้าสำนักเรียนธรรม-บาลี ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้มาจาก พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์,ดร. ประธานกรรมการ ดร.จ่านง กมลศิลป์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร.อุทัย กมลศิลป์อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ดร.ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ร้อยเอ็ด ดร.สัมพันธ์ แก้วสมบัติ และ ดร.กฤษ ศรีสารคาม กรรมการ ที่กรุณาให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ตรวจแก้ไขและวิจารณ์ผลงาน ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบพระคุณ พระมหาดร.อำนาจ มหาวิโร ขออนุโมทนาขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ ไกรสิน และ พระมหาอเนก อมรเวโช อนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบ รวมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีคุณภาพ